

SOBOTNA PRILOGA

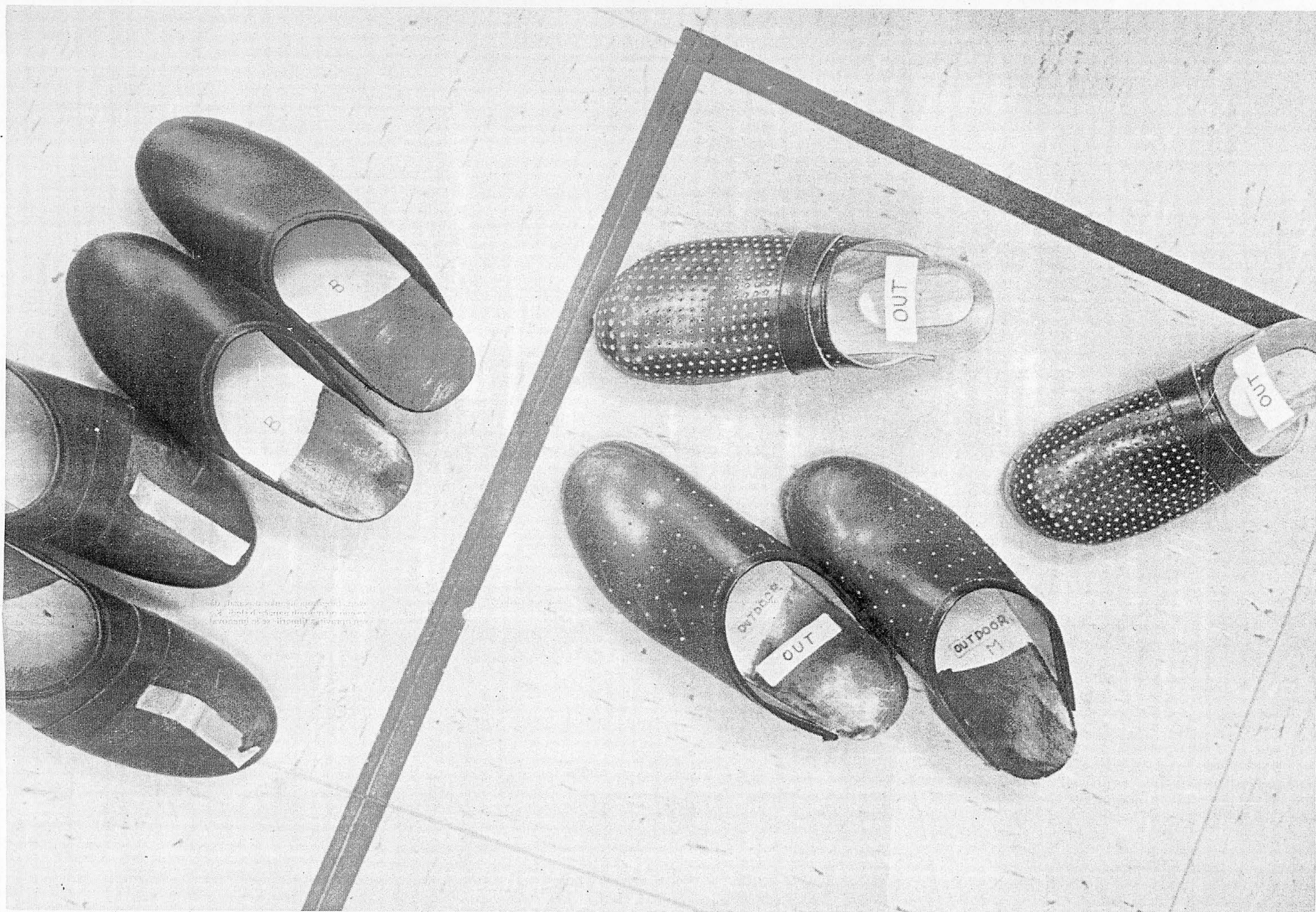

Foto: Srdan Živalovič

V GNEČI MANJKA TRETJI

D

r. Borisav Jović in Ante Marković krožita po Jugoslaviji in zbirata informacije o pogledih in interesih zveznih enot, republik in še preostale pokrajine Vojvodine. Razlogi so vsaj videti različni. Večinski del predsedstva zvezne države še vedno grozi s preživelu ustavo in vojska ga pri tem vztrajno podpira. Če bo nadaljevalo po poti, na katero je stopilo s sporočilom ob slovenski deklaraciji in po pogovornih predstavnikih srbske republike, bo njegov prispevek k ohranitvi Jugoslavije lahko na koncu kvečjemu v tem, da Jugoslavije ne bo več ali pa bo nastala prehodna nasilna tvorba, ki bo začasna in vse pretresna koža za jugoslovanske narode. Trditve srbskega podpredsednika na Kosovu o navodilih tujega centra Sloveniji in Kosovu, vztrajne napovedi vojske, da bo branila ustavno ureditev, obtožbe o vladavini CIA na Hrvaškem, kosovsko približevanje državljanskiemu spopadu, sorazmerno močna oziroma večinska podpora zveznega vrha srbskim pogledom na usodo federacije, vse to je mogoče predelati v kar se da temačen scenarij naše usode, ki ji je le težko mogoče ubežati z izstopom iz Jugoslavije.

Ante Marković, pragmatičen vladar, deluje v nasprotju z zveznim predsedstvom v prav svetlih tonih. Nikogar ne obtožuje, pretekle napake so mu zgolj spodbuda za ukrepe, zanima ga samo prihodnost. Z dr. Janezom Drnovškom sta bila vzoren vlečni par, ko je ta opravljal enoletni predsedniški mandat. Smola in lahko tudi nesreča pa je v tem, da zdaj Ante Marković nima nikogar v federaciji, ki bi mu kazal ogledalo. Nima ne partnerja ne tekmeča ne nepristranskega kritika. Sam je in samotni,

čedalje bolj je več kot prvi med enakimi. Nič kriv bo slej ko prej prišel dokončno navzkriž s tistimi republikami, ki so postale alergične na kogarkoli nad seboj. Končni izid morebitnega spopada je lahko usoden za republike in za zveznega premiera.

Manjka tretji. Dr. Borisav Jović namreč krpa federacijo, pri čemer je seveda skladen s srbskim miselnim vzorcem (en človek – en glas), Ante Marković pragmatično in prav uspešno predeluje realni socializem v realno politiko s tremi stebri. Toda nacionalno (republiško) podcenjuje, ko postavlja v ospredje državljana in podjetje. Oba, dr. Borisav Jović in Ante Marković, sta oblast, oba se pač zavedata, da je potrebno ohraniti nekakšen pravni red, v njem pa stvari spreminjati.

Nihče pa ne misli od začetka. Ni skupnega uma, ki bi neobremenjeno z dnevno oblastjo premislil o Jugoslaviji, kakršne tako ali tako pravzaprav niti ni več, začel misliti pri ničli, kot da Jugoslavijo šele začnemo postavljati na noge (ali pa tudi ne) in tako prišel do zamisli o novi jugoslovanski pogodbi. V sedanjih jugoslovanski iracionalnosti bi lahko deloval skrajno racionalno. Tako pa na stičnih točkah republik ostaja politična praznina, ki jo zapolnjujejo zgolj medrepubliški politični, ideološki in interesni trki. Zato tudi ni pričakovati, da bomo jezik boja kaj kmalu zamenjali z jezikom dela, družbo delitve pa brez večjih zapletov s kompetitivno družbo. Suverene republike lahko zaradi tega postanejo bolj podobne beraskim kraljem kot pa modernim družbam, ki se bolj kot o suverenosti pogovarjajo o tehnologiji, produktivnosti in znanju. Nekateri sedanji

prepiri spominjajo na tiste stare oblastnike, ki so hoteli socializem, četudi bi v njem jedli travo, le besedo socializem je nadomestila druga.

V Srbiji spet rastejo brade, na Kosovu albanska alternativa čedalje bolj dviguje roke od odgovornosti za pomiritev mednarodnih spopadov, v katerih se srbska opozicija povsem prilagaja uradni politiki.

Kosovo vre pod srbsko vladavino, v Vojvodini se po »antibirokratski revoluciji« pod ravninskim melanholičnim mirom čedalje hitreje nekaj kuha. Srbi na Hrvaškem si hočejo oskrbeti avtonomijo in tako kot Albanci na Kosovu ne prenesajo, da bi postali manjšina. Makedonci so v kleščah nacionalno brezobzirnih sosedov in si še niso povsem na jasem, kakšno Jugoslavijo potrebujejo, da bi bili varni. V Bosni in Hercegovini grozi spopad treh narodov in jim je federalna ureditev bolj po meri kot bolj ali manj konfederalna. V Črni gori sicer socialisti kot federalno-konfederalna struja potiskajo v kot rdeče dogmatike, vendar so črnogorske tradicije bliže »dve ma očesoma v srbsko-črnogorski glavi« kar kažejo tudi zahteve po združitvi Srbije in Črne gore. Hrvaška si še zdaleč ni uredila nacionalnih odnosov, hoče pa konfederalno pogodbo. Slovenija se ubada s svojo suverenostjo, gospodarstvo pa tudi tu ne vidi nobenega izhoda. Na javnem prizorišču je velika gneča, odhajajoči, prehodni in prihajajoči živijo v medsebojni nestrpnosti, kaže, da res živimo v prehodnem in nestabilnem obdobju.

In kaj bi lahko bil skupni imenovalec vseh teh dogajanj, zaradi katerih celo najbolj

preudarne zahodne državne ustanove svetujejo poslovnemu svetu, naj ne sklepa dolgoročnih aranžmajev z jugoslovanskimi partnerji? Če bi si problem ogledali z vidika hierarhije vrednot, potem bi najbrž lahko rekli, da je narod postal na jugoslovanskih tleh prva, najvišja, skorajda izključna vrednota, kar je v večnacionalni državi seveda lahko tehten vzrok za kakšno veliko nesrečo. Ne bi pa smeli tega greha naprtiti sedanjim vladajočim rodovom.

Družba redistribucije; v kakršni smo živeli, ni prenesla svobodnega posameznika, ki tekmuje z drugimi in zmaguje, ker je pač boljši. Takšen posameznik pa lahko najbolj poskrbi za ravnovesje vrednot in družbe. Uporabno vrednost je imela samo množica s skupnimi vrednotami in z eno samo najvišjo vrednoto. Narodi pa tako kot množice s skupno najvišjo in podcenjenimi drugimi vrednotami veliko prenesajo, da bi dosegli svoje cilje. Preprosto tudi nehajo misliti o dilemah, čeprav se sicer kar same ponujajo. Sodelovati z drugimi ali uperiti grozeči prst v vsakršno drugačnost? Pogovarjati se z drugače mislečimi ali napasti? Biti naklonjen ali sovražen? Se utapljati v mitih preteklosti ali misliti na prihodnost? Skočiti v neznano ali preudarno tipati naprej? Tekmovati z drugačnimi ali se spopasti?

Na jugoslovanskih tleh takih in podobnih dilem ta trenutek ni. Ve se, da je nacionalna identiteta občutljiva stvar, ki prenese samo povabljenе goste, ne pa vsiljivcev, ve se pa tudi, da sta za prepričljivega najmanj dva, prepričljivec pa nihče ne mara. Morda nikoli ne bomo zvedeli, zakaj se ne

moremo razumno pogovarjati in pogajati. Morda tudi ne bomo nikoli vedeli, ali bi bili uspešnejši pri našem mednacionalnem pogovarjanju, če bi bili gospodarsko uspešnejši in bolj usposobljeni za tržno tekmo. Če pa tega ne bomo zvedeli, bomo pač ostali dediči izključne pravice do pravilne misli, le da se bo občasno spreminjal njen barvni odtенок.

Razumni politiki vedo, da jih ljudje in zgodovina vselej sodijo po posledicah njihovih ravnanj, in ne po namerah, naj bodo še tako dobre in lepe. Zato je povsem realno upanje, da bodo politiki našli srednjo pot, ki ne bo krvava. Sprjazniti se bodo morali z že močno vidno resnico, da Jugoslavija, kakršna je nekoč bila, ne more več obstajati. Neprijetno in vsak dan bolj dokazljivo dejstvo je, da svojim narodom doslej ni prinesla sreče. Zato bo pač potrebna tretja, ki je zaradi mnogih slabih izkušenj in boleste medsebojne nezaupljivosti mogoča samo kot pogodba suverenih narodov in njihovih samostojnih držav. Kdor bo ponudil takšno pogodbo, bo sicer moral pogoltniti kar precej grenkih. Vendar mu bosta razumni svet doma in tujina pritrčila. Tisti, ki pa ne bo – seveda po bolj ali manj trdih pogajanjih – privolil v takšno pogodbo vsaj s Hrvaško in Slovenijo, ki sta zares večinsko zanjo, bo pač razkril, da mu ni do Jugoslavije po meri vse, temveč le za državo po svoji meri. Takšne Jugoslavije pa ne more biti več. Ni obstojna. Bolj bo držala pogodba, četudi bo za marsikoga preveč ohlapna.

Božo Kovač

TONE PERŠAK, OČE DEKLARACIJE O SUVERENOSTI

Ne draži bika, zgrabi ga za roge!

V slovenskem parlamentu so bile v pičlih dveh mesecih predlagane kar tri deklaracije. Medtem ko bo šla deklaracija o narodni spravi skozi normalno skupščinsko proceduro, sta bili dve – o priznavanju suverenosti pribaltskih dežel in o slovenski suverenosti – sprejeti »po hitrem postopku«. Predlagatelj obeh je bil Tone Peršak, slovenski pisatelj in podpredsednik družbenopolitičnega zbora.

Tri pobude so bile za sprejem dokumenta o pribaltskih državah, ena od teh moja. Poslansko klub Demosa sem ponudil tudi zasnovo za dva dokumenta, deklaracijo, s katero bi slovenska skupščina, čeprav Slovenija ni mednarodno-pravni subjekt, priznala suverenost in ustrezno položaj Litve, Latvije in Estonije, in pismo, ki naj bi ga poslali parlamentom teh treh dežel. Ker sem imel izdelan koncept, so me pooblastili, da v parlamentu predlagam sprejem obeh. Po usklajevanju z vsemi strankami v parlamentu smo prišli do dokumenta, ki smo ga poslali tudi omenjenim parlamentom, zvezni skupščini pa zahtevo, da ravna enako. Zahteva je bila precej cinično zavržena, kar ni bilo niti presenečenje niti tega ne jemljem tragično; zvezna skupščina očitno še ni sposobna sprejeti ničesar, kar se zdaj že kaže kot dejstvo. Odmevi na deklaracijo o slovenski suverenosti v Evropi tako v javnih medijih kot v političnih vrhovih kažejo, da so reagirali neprimerno bolj razumno kot zvezna skupščina na naša stališča o pribaltskih državah.

Predlog za deklaracijo o slovenski suverenosti je bil nekoliko šokanten. Zdelo se je, kot da nekateri sploh niso vedeli zanj.

Predlogi za podoben dokument so se pojavljali že pred meseci. Tudi v Slovenski demokratični zvezi, katere član sem, so obstajale zamisli o podobnem koraku. Liberalna stranka, prejšnja Slovenska obrtniška stranka, je že aprila predlagala koncept deklaracije o neodvisnosti in poslala predlog v skupščino. Ko smo se s kolegi poslanci pogovarjali o tem, sem predlagal nov koncept. Če bi namreč sprejeli deklaracijo, ne da bi karkoli operacionalizirali, kot je predlagala Liberalna stranka, bi bil to samo akt, ki bi dražil Jugoslavijo. Slovenji je materialno ne bi prinesel nič, razen da bi se razglasila za neodvisno. In če bi sprejeli tak ustavni zakon, kot so ga predlagali, bi se učinkovite deklaracije daleč preloži. Zato sem, tudi na pobude nekaterih pravnikov, ki pa so bile res manj radikalne, ponudil v razpravo nov osnutek. Ta je naletel na odprta ušesa delegatov na 2. kongresu SDZ, tako da smo osnutek spremenili v predlog in ga poslali skupščini z zahtevo, da o deklaraciji razpravlja 2. julija. Hkrati smo dokument poslali tudi v razpravo Demosu, da bi bil to skupni predlog. Pri usklajevanju v Demosu se je Liberalna stranka (SOS) pogojno odpovedala svojemu predlogu – če namreč predlog SDZ ne bi prišel v skupščino kot Demosov, bi vztrajali pri svojem. Deklaracijo je, naj ponovim, predlagal Demos na predlog SDZ in LS, predlog je podpisalo 56 delegatov, s čimer je bilo zadoščeno formalnim pogojem za njegovo uvrstitev na dnevni red. Kljub ugovorom glede postopka s strani drugih poslanskih skupin je prišlo do soglasja in zelo pozitivno je, da smo deklaracijo z nekaj tekstualnimi izboljšavami sprejeli kot skupen predlog vseh parlamentarnih strank in skupin, kot izraz skupne politične volje. Tudi rezultat glasovanja je pokazal, da gre vendar za visoko stopnjo soglasja.

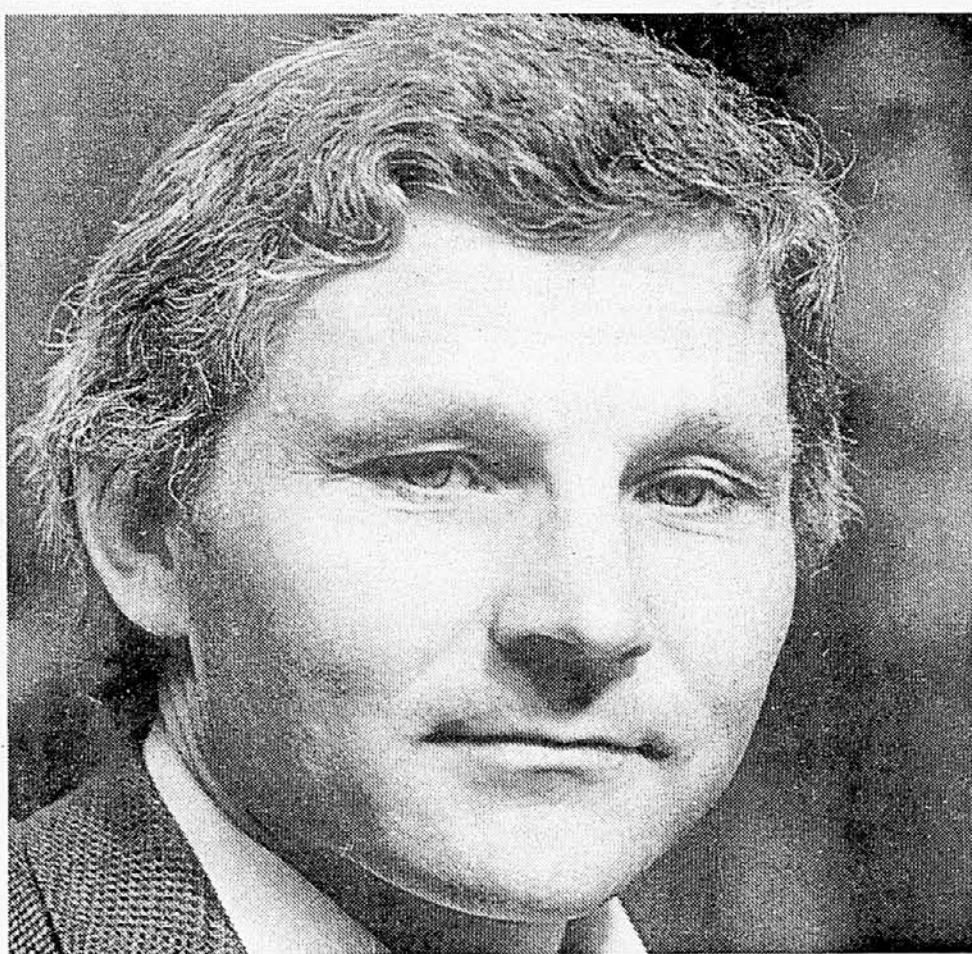
Pa vendar se je po hodnikih parlamenta slišalo, da o predlogu za deklaracijo ni bilo obveščeno niti predsedstvo skupščine in da je bil predenec celo predsednik, dr. France Bučar.

Predsednik je vedel za deklaracijo, zaskrbljen pa je bil, da pri tako pomembni stvari ne bi prišlo do preglasovanja. Zato si je želel, da bi se pred sejo dosegli določeno stopnjo soglasja s parlamentarno opozicijo. Žal je usklajevanje deklaracije v Demosu trajalo do ponedeljka, do zasedanja, ko smo imeli v soboto Zeleni na svoji skupščini nekaj pripomb. Tudi predsedstvo skupščine je vedelo za pobudo predsedstva skupščine republike, formalno pa o tem res ni bilo obveščeno. Prav bi bilo, da bi člani predsedstva Slovenije obvestili in jih povabili na razglasitev deklaracije, toda delovna vna pri usklajevanju je bila tako razvneto, da smo na to nekako pozabili, oziroma nihče ni imel toliko časa – usklajevanje je potekalo med zasedanjem – da bi opozoril, kaj je treba storiti.

Kako se bodo po vašem mnenju zdaj, po sprejemu deklaracije, razvijali dogodki?

Po mojem mnenju bi morali v ustavni komisiji oblikovati manjšo skupino, da bi skupaj z izvršnim svetom začela oblikovati osnutek ustavnega zakona, s katerim bi septembra deklaracija operacionalizirala. Ugotoviti bi morali tudi, kateri zvezni zakoni bi ostali del pravnega sistema Republike Slovenije in kateri zakoni ali deli zakonov in zvezne ustave Slovenije ne bi več zavezovali. Revidirati bi treba funkcioniranje zveznih organov v Sloveniji, kar deklaracija tudi zahteva, in dobro premisliti o zveznih zakonih, ki bodo sprejeti po 2. juliju, saj ti veljajo pri nas le, če damo k njim soglasje. Prihodnji teden bo skupščina začela postopek za oblikovanje nove slovenske ustave, ki jo bomo sprejemali po v ustavi določenem postopku, ne na hitro. To bo ustava neodvisne, samostojne, suverene Slovenije in kot taka naj bi se Slovenija z referendumom – zanj se odločimo zavzemamo – konstituirala. Potem bi – pametno bi bilo, da bi pogovori tekli že prej – sklenili z ostalimi v Jugoslaviji dogovor o konfederaciji. Če ta dogovor ne bi bil mogoč, bo uveljavljeno stanje, ki ga bo prinesla nova ustava.

Delali ste v prejšnji ustavni komisiji in ste član nove. Je razlika med obema?

V prejšnji ustavni komisiji so zunanji člani enakopravno sodelovali, sam sem bil predstavnik slovenske kulture v njej. Zdaj je ustavna komisija izključno delegatska, strokovnjake pa vabi k delu, v njej se bodo torej oblikovala politična stališča, ki bodo terjala strokovno presojo na sejah ali zunaj njih v skupinah za posamezna vprašanja. O tem je več polemik, izrazito strokovno zagledani pravniki trdijo, da je ustava strokovno vprašanje in da se iz politiki nimajo kaj vmešavati. Politiki trdijo, da to ni res, da gre za izrazito politično odločitev, ki naj jih strokovnjaki le operacionalizirajo. Resnica je nekje vmes. Ne morem pristati na tezo, ki je bila predstavljen kot svetel zgled, da so namreč, ko so ustanovljali neko državo v Tišem oceanu, naročili strokovnjaku s Harwarda, da napiše takt, da bi se ta država lahko mirno priključila k ZDA in se v ničemer ne bi razlikovala od katerekoli druge države v ZDA. Slovenija si takega načina gotovo ne želi. Odločitev, ki se pišejo v ustavo, so najprej politične, šele potem je treba najti strokovne rešitve, pri čemer naj stroka ne bo le servis politiki, ampak naj pravno osvetljuje posamezne politične odločitve, ponuja variante, opozarja, kaj taka ali drugačna operacionalizacija politične odločitve pomeni v praksi. Taka diskusija mora imeti več stopenj, skratka, ustava naj nastaja dialektično. Sicer pa se je v prejšnji ustavni komisiji, ki je od druge polovice preteklega leta zelo pozitivno delovala, videlo, da strokovnjaki v večini primerov niso politično neopredeljeni in da so imele razprave o na videz popolnoma strokovnih sporih izrazito politično vsebino.

Tudi v delu parlamenta so že opazne razlike.

Že, a niti tehnologija niti strokovne službe še niso prilagojene novemu parlamentu. Prej so bistvene usmeritve oblikovali v političnih telesih predparlamentarnega prostora, zlasti v SZDL, v prejšnjih letih tudi v ZK. Dokumente so oblikovali v strokovnih službah, delež strokovnih služb je bil večji, kot je na prvi pogled zdaj, ko se razprave selijo v poslanske klubove. Vendar je to oteženo, da bi se iniciative artikulirale in prihajale iz klubov. Tudi zato, ker je skupščina ohranila svojo prejšnjo strukturo. Najbolj jasno je to v zboru združenega dela, kjer se pojavlja šizofreničen položaj poslance, ki je v večini primerov

tudi strankarsko opredeljen, v zboru pa predstavlja gospodarsko dejavnost. Poslanec ne ve, ali naj se podreja strankarski disciplini ali naj se opredeli za dejavnost, iz katere prihaja. V večstrankarskih parlamentih, kot so nemški, avstrijski, italijanski, o iniciativah najprej razpravljajo v klubih in v večini primerov je že pred sejo parlamenta odločeno, kako bodo poslanci glasovali. Pri nas težeje polemike o tem, koliko in kateri poslanci delajo kot glasovalni stroj, ni pa še vseh pogovov, da bi poslanec svojo poslansko integriteto uveljavil v klubu, kjer bi moral zato imeti vse možnosti, časovne in materialne. Zaradi določenih okoliščin se zavzemam za višjo stopnjo subjektivitete, kot jo poznaajo v drugih večstrankarskih parlamentih, in sem tudi predlagal tak amandma na poslovnik Demosa. V njem je tako napisano, kdaj je poslanec vezan na sklepe kluba Demosa in mora glasovati zanje, število pa je zelo omejeno. Gre za vprašanja zaupnice ali nezaupnice vladi in za tista vprašanja, ki jih predsedstvo Demosa soglasno, v klubu pa z dvotretjinsko večino ocenijo kot vitalna za obstoj Demosa kot celote. Pa še v drugem primeru ima poslanec lahko lastno stališče, vendar

»Prihodnji teden bo skupščina začela postopek za oblikovanje nove slovenske ustave, ki jo bomo sprejemali po v ustavi določenem postopku, ne na hitro. To bo ustava neodvisne, samostojne, suverene Slovenije in kot taka naj bi se Slovenija z referendumom – zanj se odločimo zavzemamo – konstituirala. Potem bi – pametno bi bilo, da bi pogovori tekli že prej – sklenili z ostalimi v Jugoslaviji dogovor o konfederaciji. Če ta dogovor ne bi bil mogoč, bo uveljavljeno stanje, ki ga bo prinesla nova ustava.«

možna to povedati vnaprej, da je tako klub obveščen, koliko glasov izgublja. Pri nas je namreč šele treba vzpostaviti posameznika kot politični subjekt, saj smo v parlamentarno demokracijo vstopili iz enopartijskega sistema, v katerem je bila volja posameznika ali samih političnih volji ali pa se sploh ni mogla izražati. Zato sem za malo višjo stopnjo liberalnosti, za dialog, za to, da se predlogi premislijo v čim širšem krogu in po možnosti uskladijo pred odločanjem. In tako tudi ravnam.

Jana Taškar

Za tako, malce paradokso črnogorsko resničnost, je značilno še nekaj, namreč, da eni »tiho« delajo, drugi pa čedalje bolj izgubljajo potrpljenje in so vedno manj prepričani o svojih volilnih uspehih. Eni se krepijo, drugi se »sami« razpuščajo. Slednje velja zlasti za zvezo komunistov, o kateri je še do včeraj prevladovalo mnenje, da bo igrala najpomembnejšo vlogo na volitvah oziroma da bo imela vso oblast v Črni gori tudi v prihodnje.

Komunisti in čedalje hujši strah

Še nedavno tega so namreč črnogorski partijski voditelji v sredstvih javnega obveščanja samozavestno in z velikimi besedami zagotavljali, da se »nikogar ne boje«. Zdaj pa vse bolj prihajajo do izraza njihove ekvilibristične sposobnosti, pa naj gre za oceno lastne (ne)moči ali celotnega političnega prizorišča. Njihova doverljajša »skrivnost«, v kakšno straniko bi se radi »preobrazili« in kako se bo imenovala, zdaj ni več zanimiva niti za lastno članstvo. To je namreč prepričano, da ne bo nobenih novosti in da bo vse skupaj zgolj kopija srbskega modela.

Toliko bolj, ker črnogorski partijski voditelji, zlasti Milo Đukanović, čedalje manj skrivajo svojo politično odvisnost od srbskega vodstva. V takih okoliščinah pa je silno težko obdržati lastno identiteto in dostojanstvo.

Prav zato se člani ZK vedno bolj oddaljujejo od svojih »pametnih, lepih in pametnih« voditeljev in ustanavljajo posebne partijske organizacije, ki so še del črnogorske in jugoslovanske ZK, hkrati pa javno izjavljajo, da ne priznavajo sedanjega CK ZK Črne gore, še zlasti ne njegovga predsedstva. Najbolj značilen je Bar, kjer se je menda že tretjina od kakih 3000 komunistov že pridružil novemu, »zporodnemu in frajejskemu« OK ZK. To nedavno izvoljeni organ deluje v skladu s istim statutom, po katerem je deloval prejšnji (razpuščen) po katerem se deluje OK in ZK Črne gore, in uporablja »stare« žige in vse premoženje. Ždaj je takih »pobeglih« komunistov – v skladu s statutarnim določilom o »horizontalnem povezovanju« – čedalje več, tako da podobne nove občinske komiteje ali osnovne organizacije ZK načrtujejo v še nekaj črnogorskih občinah, na Cetinju pa je menda že vse nared. Ko bo to opravljeno, kajpada nameravajo ustanoviti še novi (vzporodni) CK ZK Črne gore. To pa za zdaj pomeni dokončen razcep v vrstah črnogorskih komunistov bržkone konec sedanjega partijskega vrha.

A take napovedi niso nič novega. To je namreč že veliko prej napovedoval del črnogorskih »mladorevolucionarjev« z dr. Ljubišo Stankovićem in Srdjanom Darmanovićem na čelu. Še pred neuspšnim 14. kongresom ZKJ so predlagali, naj bi ZK Črne gore in Jugoslavije razdelili na dva dela – socialistični in komunistični (boljševistični), člani pa naj bi se po lastni volji odločili za eno ali drugo »strano«. A to njihovo zamisel so takoj razglasili za razbijsko in vse »mladorevolucionarje« odstranili iz partije (onemogočili so jim tudi sleherni drugo dejavnost).

Zdaj nameravajo iz prejšnje ZSM ustanoviti socialistično stranko s čimer bodo po svoje onemogočili »odstopnico« črnogorskim partijskim voditeljem, ki, čeprav tega neboj priznati, zdaj le vidijo, da je bil to dober predlog. Tudi njim je postalo jasno, zlasti, ko so srbski komunisti javno povedali, kakšni so njihovi nameni, da »trdi komunisti«, kot so sami, nimajo pravzaprav nobene možnosti. Že dejstvo, da imajo v Črni gori dve zvezi komunistov, zgovorno prič, kakšno napako so zagrešili in kako nemogoči so.

Spor med »pobeglih« člani in trdovratnim komunistično-boljševističnim krilom resda ni

ČRNOGORSKE STRANKE

»Mladi, lepi in pametni« imajo konkurenceno

Črnogorski večstrankarski mozaik je izjemno slikovit. Kakih 15 strank, partij, raznih združenj in družbenopolitičnih organizacij je že predstavilo svoje programe. Vsi se pritožujejo, da je obljubljena demokracija še silno daleč, pa vendar se za čimprejšnje parlamentarne volitve (v nasprotju z »bratsko« Srbijo) zavzema le ZK Črne gore.

filktov v podjetjih in življenju nasploh. Vedno bolj se stinajo z večstrankarskim sistemom, ki pa ga pravzaprav ni, in se obnašajo, kot da to ni njihova skrbr (čeprav so še vedno tvorci vseh procesov v republiki in čeprav njeno gospodarsko in družbeno življenje še naprej poteka v skladu z njihovo »razvojno filozofijo«). Nekoliko aktivnejši so, ko gre za napade na druge, za izmišljanje političnih nasprotnikov in za obtožbe oziroma poskuse onemogočanja, da bi se kdorkoli vmešaval v »oblast«. Medtem pa jih številni dogodki čedalje bolj potiskajo proti robu brezna, ki so ga sami skopali. »Protibirokratska revolucija« žde udriha po »svojih otrokih«, zato je ta strah čedalje večji.

Mogoče so v tem hipu v boljšem položaju tisti, ki so »samo pomagali« pri dogodkih pred letom dni in ki niso bili »prisiljeni« obljubljati hribov in dolin, oziroma sreče za vse Črnogorce in njihovo (federalno ali evropsko) prihodnost. Zato komunistični voditelji ne omenjajo »starih« nasprotnikov, o katerih so, kot je prej izjavljal Momir Bulatović, »imeli neizpodbitne dokaze (SNZ), da ne mirujejo«, marveč pozorno spremljajo sleherni poteze »možnih« nasprotnikov. Izrabljajo tudi vsako priložnost, da, četudi brez upravičenega razloga, jedko in z velikim sovraštvom govorijo o dr. Ljubišu Stankoviću, saj bosta prav on in njegova stranka njihova najhujša politična nasprotnika.

Udarcev pa jim nihče ne vrača. Prvaki drugih strank se namreč zavedajo, da to ni modro in da se komunisti pravzaprav sami kompromitirajo. Prav tako se izredno redko izrekajo o nekaterih problemih, o katerih komunisti iz dneva v dan spreminjajo mnenje – temu pravijo »inovacija koncepta«. Pri tem pa ne gre le za prihodnji status Črne gore (federacija, konfederacija ali »srbsko-črnogorska združitev«), marveč tudi za druga, »manj pomembna« vprašanja. Gotovo pa je, da so med ljudstvom čedalje bolj priljubljeni prav zaradi koncepta (ne)združitve s Srbijo. Vse druge stranke jasno poudarjajo, da nihče niti približno ne namerava prodati črnogorske državnosti, ki ima že dolgo tradicijo. Čelo del javnosti, ki so ga hujskali zagovorniki združitve in tudi nekateri komunistični prvaki (Milo Đukanović), zdaj počasi spoznava, da lahko prihodnost Črne gore temelji zgolj na njeni samobitnosti in samostojnosti, naj gre za prihodnost federalno ali drugačno Jugoslavijo. Skupna država samo s Srbijo ne pride v poštev v nobenem primeru; k tako enotnemu stališču Črnogorcev (menda jih je tega

mnenja kar 80 odstotkov) čedalje bolj prispevajo tudi nekatere poteze srbskih oblasti (pretepanje ljudj) in še zlasti najnovije trditve iz Beograda, da ne zganjajo največje hrupa Srbi, marveč »prisiljajo«, torej Črnogorci in Hercegovci (ali Srbi iz Črne gore in Hercegovine). Zato nekateri celo zahtevajo, da jih je treba izgnati iz Beograda.

Med petnajstimi črnogorskimi partijami, strankami in združenji čedalje bolj raste ugled etnične Libertane zveze. Čeprav na podlagi njenih programskih osnov tega ne bi mogli sklepati, pa v Črni gori vendarle mislijo, da je program te zveze izrazito protisrbski in da se (to zatrjujejo tudi komunisti in narodnjaki) okrog nje zbirajo najbolj vneti črnogorski separatisti.

stvo», na katero so srbski Črnogorci edino dejansko ponosni.

Ta stranka ima po besedah enega izmed njenih voditeljev Slavka Perovića dobrih 5000 članov, jeseji pa bodo pripravili njeno ustavno skupščino.

Nad liberalno zvezo se navdušujejo tudi črnogorski Muslimani in Albanci, ki se boje črnogorsko-srbske federacije, zato bi voditelji Stranke za narodno enakopravnost (stranka Muslimanov in Albancev) radi šli v koalicio s cetinjskimi liberali, ki imajo podružnice v vse republiki. Ker Albanci in Muslimani sestavljajo okrog 22 odstotkov prebivalstva Črne gore, bi morali biti omenjeni stranki izrazito močni in na volitvah dobiti dobro

tretjino glasov. To pa pomeni, da je Črna gora, kdo ve kolikik v svoji zgodovini, spet razdeljena na zelene in bele oziroma na tiste, ki so za samostojno Črno goro in se čutijo »prav« Črnogorce, in one, ki že vidijo »močno« balkansko državo oziroma združeno Srbijo in Črno goro – ta združenje je po njihovem mnenju povsem naravna, saj je že zdaj življenj v obeh državah srbski.

Kakšne so torej napovedi? In kje so »drugi«?

Tačas so »drugi« vsi. Prednost utegne imeti stranka mladih (socialistična stranka dr. Stankovića), Črnogorski »trdi komunisti« pa gotovo nimajo tolikšne moči, kot so jim jo pripisovali še do pred kratkim. Še zlasti ne zdaj, ko so (ki komunisti) osamljeni v Jugoslaviji in ko so jih zapustili celo njihovi beograjski učitelji. Kajpada hočejo oblast, saj so pred dobrim letom dni vpili »dol s staro oblastjo«. Mislijo, da je to njihova zgodovinska pravica (o zablodah in opustošenju, ki ga puščajo za seboj, kajpada nočejo govoriti). Njihove obljube so ostale le na papirju, na karto »lepote in mladosti« ne morejo več staviti, kaj novega pa si znajo izmisliti, zato ne bi nikogar presenetilo, če bi se uresničila napoved enega izmed njihovih ostrih kritikov, prvaka Demokratske stranke, ki misli, da od komunistov v Črni gori ne bo ostal »niti kamen na kamnu«.

To je povsem možno, kajti Črna gora, ta nepredvidljiva »morska pena«, je polna paradoksov.

Za zdaj je znano le, da je princ Nikola Petrović, »dedič« črnogorskega kraljevskega prestola, ki se prav te dni mudi v Črni gori, izjavil, da ne želi obnoviti monarhije, kot je nekje slišal. Namesto tega in anarhije bi rad uvedel demokracijo...

Branko Jokić

Foto: Tomi Stojko

SLOVENSKI »AVTONOMISTI« DVIGUJEJO GLAVO

»Postmoderna« Slovenija iz regij?

Kako bi v Sloveniji reagirali, če bi v eni od njenih regij rekli: Dovolj imamo takšne Slovenije, mi bi radi nekaj drugega; če ne bo šlo drugače, se bomo odcepili? Če želi Slovenija res postati država, se mora najprej znebiti kompleksa dežele. Misel je povedal Franco Juri in lahko bi bila iztočnica za razmišljanje o tem, kakšna država je pravzaprav Slovenija.

Separatizem je reakcija na centralizem

Regionalizem nima nič skupnega z nacionalizmom. Obratno – regionalizem upošteva vse nacionalne, etnične komponente in izhaja iz potreb državljanov na določenem ozemlju, v povezavi z drugimi sosednjimi regijami in skupaj z državo. Država je sestavek regije in nagrajatelj tam, kjer jo res potrebuje, ne pa da živi zaradi same sebe. Struktura države mora omogočiti razvoj vsake regije. To je po mojem sodenju, češ da sploh ne mislijo na avtonomijo ali na odcepitve. Mnogi namreč na vsak način poskušajo samostojnost (avtonomijo) enčiti z »avtonomizmom«, z dogodki iz leta 1971, s Kosovom in nacionalizmom.

Separatizem je reakcija na centralizem, pravi Juri.

Za Istro in tudi druge naravne regije je značilno, da so jih hoteli s kolonizacijo nekoliko zaustaviti. Izkazalo pa se je, da so se tudi kolonizatorji sčasoma začeli upirati centru z željo po avtonomiji. Skupina 88 je med prvimi začela razmišljati o tem, kako razvijati regionalizem v Sloveniji in kako ga uresničiti. Oblikovali so dve krajini različici – eno optimalno, ki bi bila popolna policentrična uredba Slovenije, s priznanjem statusa vsake regije. Če tega ne bi dosegli, predlagamo, vsaj poseben status za Istro oziroma tri obalne občine ter za Prekmurje, torej za poseben status narodnostno mešanih območij, ki so

bila Sloveniji priključena nekoliko kasneje (to velja na primer za Istro). Obstajajo čisto objektivne posebnosti tudi zaradi avtohtonosti manjšin. Ti regiji bi imeli svoja posebna statuta, v okviru katerih naj bi ur. ali položaj narodnosti in s tem torej ne bi obremenjevali republiške ustave. Regije bi imele malo več avtonomije in svojo deželno vlado. Povsem samostojno bi urejale določena vprašanja, kot so vprašanja manjšin, regionalnega sodelovanja itd., kar bi bilo opredeljeno z regionalnim statutom. Vseh teh vprašanj ni treba posebej vključevati v republiško ustavo. Republika da regiji popolno samostojnost pri urejanju njenih specifičnih vprašanj – na primer pri urejanju dvojezičnosti, pristojnosti četrtega občinskega zbora itd.

Tisti, ki se zavzemajo, da bi Obala postala samostojna regija, že napovedujejo, da jo bodo imenovali zelo preprosto: Istra. Prav tako naj bi Istra postala samostojna regija tudi na hrvaški strani in bi potem v celoti lahko lokalno poseben parlament za urejanje lokalnih potreb. Res je bilo doslej malce absurdno, da so občine, ki so hotele doslej v Istri tako ali drugače sodelovati, pogosto morale stike navezovati preko Ljubljane in Zagreba. Zaradi tako trdne republiške meje so nekatera obsejna območja (na primer Čičarija) povsem zapuščena in opustošena.

»Postmoderna Evropa teži k policentризmu, regionalizmu, k alternativnemu povezovanju med regijami. Slovenija se mora zdaj odločiti: ali želi biti regija in vstopiti v Evropo kot takšna ali želi biti država. Če hoče biti država, mora priznati lastne regije. Če tega ne prizna, ima kompleks dežele, in če se ga ne znebi, dežela tudi ostane!«

Prehod v regionalizem, v položaj, kjer imajo regije več samostojnosti, vendarle ni tako enostaven. V Italiji so na primer predlagali zakon o ohranitvi istrsko-beneške kulture. Stvar je zanimiva, vendar nesmiselna, če tudi z jugoslovanske strani ne bo ustreznega zakona, ki bi to omogočil. Franco Juri nadalje meni, da bi morali predlagati decentralizacijo določenih področij, o katerih zdaj odloča centralna vlada. Tako naj bi za pomorstvo in ribištvo imeli resorje v regiji. Regija bi pač morala najbolje vedeti, kakšen razvoj ji najbolj ustreza...

In vendar – ali gre pri vsem tem res za željo po nekakšni odcepitvi? Če bi v Sloveniji razmišljali »balkansko«, bi morali sumničito tudi o temi Z evropskega zornega kota se zdi vse drugače. Ne gre namreč za odcepitve, ampak za bolj funkcionalen razvoj. Saj ne gre le za Istro. Podobne probleme imata tudi Tolmin-

ska, Kobarid s svojim hrbovom, problem bi našli v Prekmurju, na Stajerskem, Gorenjskem...

»Nas ne zanima odcepitev!«

Istria je zgodovinsko pripadala trem velikim kulturam. Razmerje moči se je spreminjalo glede na dnevno politiko. Tu pa bi morali narediti kopernikanski preobrat in dojeti prednosti takega položaja in prepletanja. Če tega ne izkoristimo, bo to slabše tudi za novo nastalo državo, ker bi potrdile samo to, da si želijo centralistično nacionalno državo po zgledu iz prejšnjega stoletja, medtem ko mi ponujamo postmoderno opcijo«, pravi Franco Juri. Po njegovemu mnenju avtonomija, ki jo želi Istria, se zdalce ne ustreza »avtonomizmu« na Balkanu in gre prav zaradi tega za mnoge »nesporazume«. Na Balkanu je težiče v tem, da je avtonomija nekakšen prvi korak k separatizmu. V Istri pa naj bi šlo za razvojni model celotne republike, ki mora biti decentralizirana. »Nas ne zanima odcepitve«. Tudi Italije ne zanima odcepitve Istre, ampak samo odprte meje in možnosti vlaganj ter drugih stikov. V Italiji se dovolj bojijo že lastnih »separatizmov« in regionalizmov, kaj šele, da bi se zapletali z Istro!

Regije so bolj naravne tvorbe kot države. Tu se začneja samostojnost in svoboda, tu je mogoče uveljaviti svobodo posameznika, svobodo skupine, kraja, regije. Pri avtonomiji posameznika pa se vse začne in konča! Posameznik (in ne več družba) postaja bistvo sveta, razmišljanja. Država je suverena takt, ko ima suverene posameznike, ko so ti ljudje samostojni, svobodni in sami odločajo, ne pa država namesto njih.

Zakaj bi morali, na primer, nacionalno vprašanje reševati iz centra? Kaj pa center zanima, kako si v Istri urejajo nacionalno vprašanje? Ali ni to stvar posamezne regije? Po mojem bi se tudi manjšine omečale, če bi imeli regionalni statut in bi bilo že tam opredeljeno, kako je s kulturo in dvojezičnostjo, z rabo jezika, s četrtim zborom narodnosti. Četrti zbor v takem primeru pravzaprav niti ne bi bil več potreben. Med pripadniki narodnosti je še zmeraj prisotno razmišljanje, da mora manjšino štiti republiška zakonodaja. Da mora imeti neke nekega, ki jo štiti. Lahko pa tudi manjšina postane enakopraven subjekt. To so nedavno dokazali tudi voliči, ki so brez večjih zadržkov volili tudi pripadnike italijanske narodnosti.

Za dvodomni slovenski parlament

Sicer pa Franco Juri predlaga dvodomni slovenski parlament – dom poslancev in dom regij (namesto zbora občin). Prav tako predlaga ustanovitev deželne vlade in parlamenta ter zmanjševanje občinskih ozemelj, kar pomeni, da bi morali imeti več občin, saj bi vsako mesto lahko bila občina. Marsikatera slovenska občina je zdaj (zaradi svoje velikosti) pravzaprav pokrajina in je zato skoraj nemogoče obvladati njeno problematiko. Da je Istria lahko samostojna regija, ni treba posebej poudarjati. Prav pri gospodarski samostojnosti pa se vse začneja (in končuje). Če neka regija čuti možnost, da lahko gospodarsko preživi in se razvija, je logično, da želi to možnost tudi uveljaviti.

Nedvomno se je treba drugače organizirati, če želi nova družba doseči kakršenkoli napredek. Država v starem pomenu besede je svoje odslužila in na nek način »odmrla«. Vloge regij v marsičem ne poznamo. Nastal je prazen prostor, ko se na marsikaterem področju ni mogoče dobro znajti. Gotovo pa je prav regionalizem tisto poglavje, ki v Evropi začneja novo pomlad.

Boris Šuligoj

Toda ali je Slovenija država ali regija? Je lahko oboje hkrati? Dejstvo je, da vseh nastopa v taki, drugič v drugi podobni, kar je le še en dokaz, da vsem le ni popolnoma jasno, kakšna naj bi bila ta naša država. Ali pa se pogledi zelo razlikujejo. In če je slovenski izvršni svet koga presenetil s potezo, ko je imenoval slovenskega zunanjega ministra, je prav gotovo bolj revolucionarno potezo povlekel novi predsednik obalnega izvršnega sveta Dino Kodarin, ki je imenoval »zunanjega ministra« Obale oziroma Slovenske Istre, zadolžena za sodelovanje z drugimi regijami.

Kako so na to reagirali tisti, ki si zamišljajo centralistično oblikovano Slovenijo, ni znano. Franco Juri pa je takole ocenil pogled iz »centra«: »V Ljubljani se malo govori o regijah. Ko se pogovarjam z drugimi politiki čutim to pomanjkljivost. Če pa se pogovarjam s pripadniki madžarske manjšine ali s kom iz Maribora, na primer, je stvar že veliko bolj razumljiva in jasna. Rudi Seligo mi je na primer oporekal: če razvijemo regije, to pomeni razkroj Slovenije; prej ali slej naj bi se Slovenci porazgubili, porazdelili, nastale naj bi regionalne zdrahe, po sistemu »Stajerci proti Ljubljancem« in podobno. Po mojem mnenju do tega ne more priti, ker pomeni regionalizem pravzaprav potrjevanje države.«

Država v tradicionalnem pomenu besede pravzaprav ni več sposobna urejati velikih etničnih načel in vprašanj sodobne družbe. Pravzaprav ni sposobna reševati vse vrste drugih stvari. Slabosti take države so pred časom zagovarjali na preprost način – da država tako in tako ne bo trajala večno in bo prej ali slej odmrla. Na to se seveda ne zanaša nihče več. Gre za utopične zamisli, ki prispevajo le k novim družbenim zapletom in težavam. Tako se na eni strani nekateri zavzemajo za zmeraj bolj popolno in izpolnjeno, postindustrijsko državo. Na drugi pa nastajajo zamisli o šibki državi, državi z multilingvizmom in osamosvojitvijo kultur, z zakoni, ki temeljijo na sožitju; gre za neetično državo, vendar ne tako državo, kakršna je bila doslej Jugoslavija s svojima »bratstvom in enotnostjo«.

Pravzaprav se je nekaj podobnega, kar se je dogajalo v Jugoslaviji, začelo dogajati tudi v Sloveniji v trenutku, ko se je pojavil osnutek prvega besedila nove slovenske ustave. Mnogi so namreč prepričani, da gre v tem besedilu za močno centralizirano državo, ki zatira vsako regionalno avtonomijo, ne upošteva neslovenskega državljanja in se naslanja le na nacionalni »monolit«. Zato ni čudno, da so prav predstavniki italijanske manjšine (imenujmo jo s pravim imenom in ne z besedami, ki lepšajo resničnost!) med prvimi reagirali na objavljeno besedilo, saj je očitno, da predlagatelj ni utegnil premisliti marsičesa. Z razpravo o regionalizmu v Sloveniji bi se torej morale začeti razprave o bodoči ustavi ureditvi nove države.

Slovenci, pošklbite k Avstriji in Švici!

Franco Juri predlaga zgledovanje po Avstriji in Švici. Avstrija ima zelo razvite regije, z veliko avtonomije, z deželnimi vladaми, svojimi ministri itd. Podobno je s Švico. Medtem pa centralistične in nacionalne države na Zahodu doživljajo krize. Tak primer je na primer Italija, kjer vse bolj zmagujejo regionalne politične sile. Lega Lombarda v Lombardiji, ravno tako v Piemontu, Venetu itd. »Umberto Bossi, ki vodi Legu Lombardo, je že napovedal preureditev italijanskega sistema v federacijo. Ne zanima jih samo avtonomija Lombardije, ampak v vsej Italiji. Postmoderna Evropa teži k policentризmu, regionalizmu, k alternativnemu povezovanju med regi-

jami. Slovenija se mora zdaj odločiti: ali želi biti regija in stopiti v Evropo kot takšna ali hoče biti država. Če hoče biti država, mora priznati lastne regije. Če tega ne prizna, ima kompleks dežele, in če se ga ne znebi, dežela tudi ostane! To bo treba pojasniti Demosu, ki se boji avtonomije regij, hkrati pa želi imeti državo...«

Ne samo Franco Juri, tudi drugi pripadniki narodnosti očitajo ustavnemu predlogu, da je izredno centralističen. Zavzema se za enodomen parlament, občinam daje omejeno samopravo. O oživiljanju regije kot nosilnem dejavniku državnosti pa niti besede!

Kdo se pravzaprav boji avtonomije – samostojnosti neke regije? Ta problem je postal (drugače kot na Kosovu) zanimiv v Istri. Ko se je Istrski demokratski zbor začel zanimati za nekakšno samostojnost in posebnost Istre, so po njem takoj padli udarci, češ, v Istri se želijo odcepiti. Kam pa naj bi se pravzaprav odcepili? Ali je odcepitev Istre sploh realna? V Istrskem demokratskem zboru so se morali na vse pretege brantiti, češ da sploh ne mislijo na avtonomijo ali na odcepitve. Mnogi namreč na vsak način poskušajo samostojnost (avtonomijo) enčiti z »avtonomizmom«, z dogodki iz leta 1971, s Kosovom in nacionalizmom.

Foto: Srdan Zmajević

PROMETNA POLITIKA

Začetek konca slovenskih prevoznikov?

Res je, da pomanjkanje mednarodnih prevoznikov dovoljenj ni le problem slovenskih prevoznikov, ampak se s tem nenehno ubadajo tudi prevozniki iz drugih delov države, vendar je dejstvo, da naši transporterji najbolj občutijo to pomanjkanje, saj opravijo več kot polovico vseh mednarodnih cestnih prevozov v naši državi, in to predvsem v zahodnoevropske države, kjer tudi najbolj primanjkuje teh dovoljenj. Kljub naročilom pa marsikdaj prav zaradi tega ne morejo pravočasno opraviti marsikaterega dogovorjenega prevoza.

Dovolilnice – ovire za blagovno menjavo

Tako uvoz kot tudi izvoz se v naši državi v zadnjem času nenehno povečujeta, število mednarodnih dovoljenj pa se v zadnjih letih ne prilagaja tem trendom. To najbolj prikazuje podatki, ki jih je zbral dr. Miroslav Odar, sekretar splošnega združenja prometa Slovenije. Od leta 1985 do 1989 smo namreč v naši državi povečali izvoz za 103 odstotek, število mednarodnih prevoznikov dovoljenj pa se je v istem obdobju povečalo za dobrih 15 odstotkov. V istem obdobju se je na primer izvoz blaga v Belgijo povečal za 89 odstotkov, medtem ko se število dovoljenj ni povečalo. Pomanjkanje dovoljenj zato ni le problem transporterjev, ampak je to še kako povezano s celotno uvozno-izvozno dejavnostjo naše države. Po mnenju našega sogovornika je zato skrajni čas, da se dogovorimo, kako bomo v prihodnje povečevali blagovno menjavo s tujino in predvsem za kakšno vrsto blagovne menjave se bomo dogovorili, saj transport takorekoč ni več kos vsem zahtevam izvozno-uvoznih prizadevanj.

V različnih deklaracijah je sicer poudarjeno, da se bo tudi naša država vključevala v tako imenovane višje oblike gospodarskega sodelovanja, kot so na primer kooperacijski posli s tujimi partnerji, vendar Miroslav Odar meni, da država v praksi še vedno ne omogoča nemotenega pretoka blaga. Te cilje pa bomo dosegli le, če bomo popolnoma liberalizirali vse blagovne tokove, tako kot se na to pripravljajo v državah evropske skupnosti in Efte. To pomeni povsem prost pretok ljudi, blaga in vesti.

Ena izmed možnosti, ki bi lahko vsaj delno omilila vse večje težave s pomanjkanjem dovolilnic, je gotovo preusmeritev tovora s cest na železnico. Po podatkih Splošnega združenja prometa se je obseg prepeljanega tovora po železnici v zadnjih letih povečal za okoli 10 odstotkov, vendar njeno komparativno možnost vidijo predvsem pri prevozu na daljše razdalje in pri prevzemu tranzitnega prometa. Dodatnih količin tovora pa železnica ni sposobna prepeljati, saj je takorekoč tehnološko uničena, hkrati pa smo si izmislili celo vrsto prepisov, da bi čimbolj omejili cestni transport. Po mnenju nekaterih poznavalcev se pri nas že približujemo kolapsu celotnega prometnega sistema.

Oprtni prevoz ni konkurenčen

Prevoz tovornjakov z oprtnimi vlaki zaenkrat pomeni za prevoznike samo bistveno večje stroške. Zato jih prevozniki uporablajo le v skrajnem primeru, mag. Ivan Smerdu, direktor tozda transport v Intereuropi, se s tem strinja. Pri njih na primer tovornjake z oprtnimi vlaki prevažajo le skozi Avstrijo predvsem zaradi omejitve tovarnega prometa. Če bi se jim to izplačalo, bi jih zagotovo prevažali tudi v ZRN in naprej v Francijo. Po njegovemu mnenju prevozi po železnici, ki so krajši od 700 kilometrov nikakor ne morejo biti cenejši od prevoza po cesti. Poleg tega pa tisti, ki pri nas krojijo prometno politiko, preprosto pozabljajo na zahteve in želje tujih naročnikov. Italijanom na primer ne pride niti na misel, da bi tovor prevažali z vlakom, ker si ne morejo privoščiti, da bi pošiljke iz Anglije potovale teden dni.

V sosednji Avstriji si sicer prizadevajo, da bi tuji prevozniki čimveč tranzitnih tovorov skozi njihovo državo prepeljali z oprtnimi vlaki, vendar jih je k temu prisililo vse hušje onesnaževanje okolja in čedalje večji hrup, ki ga predvsem v ekološko občutljivih alpskih dolinah povzročajo kolone težkih tovornjakov. To in pa naglo naraščanje vseh vrst cestnega prometa predvsem v zahodnoevropskih državah, ki ga po prepričanju Milana Svetke iz Intertransporta številne moderne in zmogljive prometne enostavno ne bodo mogle več »požreti«, pa je zagotovilo, da oprtni promet ima bodočnost. Ko bodo naše železnice toliko posodobljene, da bodo lahko naročniku prepeljale blago v dogovorjenem roku in po konkurenčnih cenah, se bodo cestni prevozniki raje odločali za prevoze po železnici.

Bivalna taksa samo za Albance in Jugoslavane

Jugoslovanski mednarodni cestni prevozniki so poleg albanskih edini v Evropi, ki morajo na primer v ZRN in v Franciji plačevati tako imenovano bivalno takso. V Franciji mora na primer vsak šofer na dan za to odšteti 500 francoskih frankov, to pomeni, da morajo prevozniki vse te datjave zaračunavati naročnikom prevoza. Za Intereuropo, ki kar 90 odstotkov vsega prometa opravi v tujini, od tega velik del v omenjenih državah, to ne pomeni tako majhnega dodatnega bremena.

Slovenski mednarodni cestni prevozniki se doslej še nikoli niso znašli v tako težkem položaju kot zdaj. Nenehnemu pomanjkanju mednarodnih prevoznikov dovoljenj so se zdaj pridružile še zahteve iz drugih delov države po drugačnem načinu delitve, kar bi pomenilo prepolnitev slovenskih prevoznikovih zmogljivosti.

Medtem ko mednarodnim cestnim prevoznikom bivalne takse zmanjšujejo njihovo konkurenčno sposobnost na tujih trgih, pa so predvsem tisti, ki večinoma promet opravijo v naši državi, v nenakopravnem položaju v primerjavi s prevozniki v drugih republikah. Slovenski prevozniki morajo na primer samo za cestne takse na leto odšteti tudi do dvajsetkrat več denarja kot na primer v Ma-

Jugoslavije zaradi bistveno manjših obveznostj doživlja nagel razcvet.

Ogromne razlike pri datjavah v različnih republikah pa s pridom izkoriščajo mnogi zasebni prevozniki, ki svoje tovarnjake registrirajo na primer celo v Oviru, Titogradu, Dobou in drugje, medtem ko svojo dejavnost opravljajo v naši republici. Zaradi nižjih datjav in ob vesplošni nezakovalni uporabi kurilnega olja za pogon tovornjakov zasebni prevozniki lahko prevzemajo prevoze po bistveno nižjih cenah kot družbeni.

Dodatne selitve prevoznike dejavnosti v druge republike pa poznavali pričakujejo po uveljavitvi takomenovanih diferencialnih cen goriv v naši republici in morda na Hrvaškem. Miroslav Odar meni, da dodaten denar za ceste sicer potrebujemo, vendar mora-

Foto: Marjan Zupanič

Prav tako je (bo) šibka točka vključevanja tudi organizacija našega transporta in nasploh slaba izkoriščenost tovornjakov. Šoferji v zahodnoevropskih državah morajo za rentabilno poslovanje v enem mesecu prevoziti okoli 15.000 kilometrov, medtem ko je mesečno povprečje jugoslovanskih vozovkov 3200 kilometrov, slovenskih pa 8500.

Skratka, slovenski cestni prevozniki si zdaj delajo manj skrbi s tem, kako se bodo v prihodnje vključili v evropski prometni sistem, glavno zavoro vidijo daleč. Kako v prihodnje snovati prometno politiko? Polnoma samostojno ali tako kot zdaj – z dogovarjanjem in usklajevanjem nemalokrat povsem diametralno nasprotnih predlogov, s katerimi se srečujejo na zvezni ravni? Miroslav Odar na primer meni, da so pogoji poslovanja pri prevoznikih v naši državi tako različni, da bi bilo najbolje, da si v prihodnje vsaka republika oblikuje samostojno prometno politiko. Podobno razmišlja tudi Milan Svetek, ki pravi, da nam je samostojna prometna politika potrebna za vstop na evropski trg. Če ne bomo ravnali tako, bodo naši prevozniki prikrašani. Tudi Ivan Smerdu se zaveda, da so to sicer izredno zapletena vprašanja, vendar se jih moramo čimprej lotiti, še posebej zato, ker je transport izrazito mednarodna dejavnost, ki ni vezana na tovarniška dvorišča. Zal pa je to vse manj odvisno od njih sameh.

Franci Dově

DR. RASTO OVIN PREDLAGA NEMŠKI MODEL

Vrnitev k dobremu staremu Erhardu

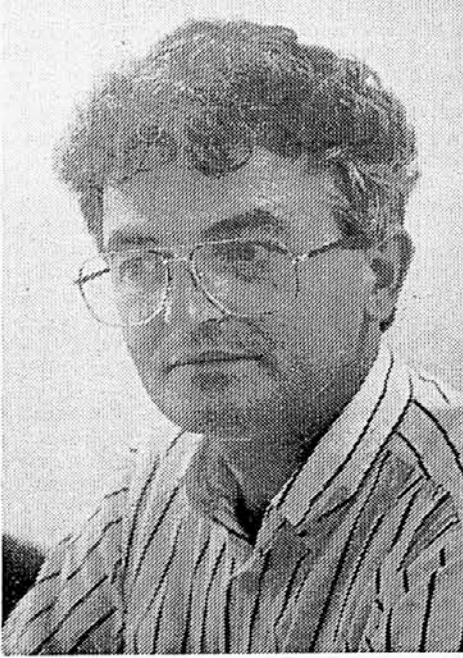
Na Ekonomsko-poslovni fakulteti mariborske univerze že dobro desetletje deluje skupina ekonomistov mlajše generacije, ki si je že utrdila sloves, kakršen sicer ponavadi pripada gospodom zrelih let in sivih las. Eden znanilcev novih ekonomskih pogledov je tudi docent dr. Rasto Ovin.

Pravite, da bi se morali odločno lotiti politike zmanjševanja zaposlovanja.

Kadarkoli hočemo spodbuditi oživitve proizvodnje, povečati izvoz ali preoblikovati gospodarstvo, se ustavimo ob dejstvu, da imamo od trideset do petdeset odstotkov ljudi na enoto proizvoda zaposlenih preveč. Ne strinjamo se s tistimi, ki menijo, da je to mogoče uravnavati z zniževanjem plač, ampak predlagamo politiko zmanjševanja zaposlovanja. Ustvariti moramo možnost za zaposlitev odvečnih na drugih področjih. Pri ljudeh se nanašajo večja, obstajajo pa možnosti, da bi slovenska vlada zmanjšala odpor. Za razumevanje razmer je treba seči tudi nazaj. Slovenci smo v razvoju postajali že, ko je bila naša dežela avstrijska pokrajina. Tudi kasneje nam v trgovini ni uspelo doseči sosedov kljub dobri legi. Potem nas je udaril še birokratski kolektivizem. Živimo v prostoru, v katerem vsi ljudje niso seznanjeni s tem, kaj pomenita tržni mehanizem in demokratična družba. Pozabiti ne smemo na naše nekoliko drugače gospodarske navade, kot jih imajo severozahodni sosede in na nekoliko manjšo gospodarsko racionalnost. Hkrati se moramo zavedati, da smo vendarle bili deležni srednjeevropskega modela razvoja in da imamo vnaprejšnje zapanje v državah in zakonske ustanove, kar nas prava prava ločuje od naših južnih narodov. Naposled je birokratski kolektivizem ljudem izbrisal vrednote, ki so jih imeli. To so bile srednjeevropske, alpske, krščanske vrednote. To ne pomeni nekega strašno pametnega trgovca, temveč bolj pridnega delavca, ki se vključuje v okolje.

Torej se je z reformami treba vrniti nazaj?

Čeprav slovenska vlada pravi, da ni reformatorska, se temu ne bo mogla izogniti. Ni mogoče prepričevati ljudi, da je tržiče tista čarobna formula, s katero bomo ureili vse probleme. Jasno je, da je eksperiment brezkonfliktno družbe tudi v Sloveniji propadel. Zdjaj se je treba ozreti okoli sebe in videti, ali obstaja kak vmesni model. Evropske gospodarske izkušnje so izluščile model socialno-tržnega gospodarstva, ki ga je po drugi svetovni vojni v Nemčiji utemeljil kancler Lud-

wig Erhard. Ta model sloni na enostavni zvezi. Na eni strani imamo ustavno zajamčen pravni, socialni, tržni in gospodarski red, na drugi strani pa izrazit liberalizem. Veliko močnejši so porabili za dosego družbenega konsenza

vseh interesnih skupin o pravih igr. Od tu naprej pa ta socialno-tržni sistem označuje izrazit liberalizem. To pomeni majhno vlogo države v gospodarstvu, dokaj samostojno centralno banko in močno politiko konkurence, katere sestavni del je protikartelna zakonodaja. Nemci so s pomočjo predhodnega dogovora interesnih skupin skušali doseči trdna pravila igre. V času dogovarjanja so upoštevali mnenja vseh prizadetih, kasneje pa je bila zaščita tega reda ustavno zelo močna.

Lahko takratno nemško družbo primerjamo z današnjo slovensko?

Nemci so imeli za seboj neuspešen nacional-socialistični model in se je za njih po vojni vse odri. Šlo je za gospodarsko, družbeno in politično obnovo. Iz totalitarne družbe so šli v demokratično. Naše razmere so podobne. Menim, da bi morala vlada vključiti strokovnjake, ki v Sloveniji so na voljo. Ta model je pri nas sicer bolj malo raziskan, ker smo se bolj ozirali na ameriške dosežke. Imate v mislih Institut za ekonomsko diagnozo in prognozo vaše fakultete? Naš institut je eden tistih, ki ima zelo dobro povezavo z Univerzo v Marburgu, ta pa je bila eno najmočnejših jader socialno-tržnega gospodarstva. Vedeti moramo, da se del našega gospodarskega izročila navezuje tudi na nemško-avstrijski gospodarski prostor. Temu primerno so močne naše gospodarske zveze z obema državama. Z obema deželama obstaja informacijska povezava. Ob evropskih integracijskih procesih se bomo morali odločneje opredeliti do povezave z anglosaksonskim področjem, ki je sedaj zelo močna. Menim, da smo se na ta prostor vezali bolj, kot je potrebno, in s tem ostajamo tipična majhna država brez lastne razvojne identite. Po definiciji smo tako postali lahek plen tistega, ki ima močno razveto informacijsko doktrino. Iz naših izkušenj lahko povemo, kako nas zasipajo z informacijami o ugodnih obdavčitvah literature in z vabilni na posvetovanja. Vprašanje je, koliko so njihove izkušnje za nas zanimive.

Niste za čakanje na rešitve iz tujine.

Nujno je, da poznamo gospodarske izkušnje, ekonomsko teorijo, finance, ki so svetovni pojem in ne moremo imeti nekih svojih, jugoslovanskih. Več kot jasno je, da moramo politiko voditi sami. V prihodnosti lahko realno pričakujemo večji vpliv nemškega razvojnega modela v evropskem gospodarskem prostoru.

Tudi povezovanje obeh nemških držav je za nas zanimivo.

Zelo verjetno je, da bodo Zahodni Nemci izkušnje s svojo gospodarsko, družbeno in politično prenovo prenašali na Vzhodno Nemčijo. To pomeni, da bo za nas v bližini teklet zastoj laboratorjski poskus. Seveda je med Vzhodno Nemčijo in Slovenijo razlika, vendar menim, da lahko slovenski vladi argumentirano svetujemo, naj pri reformah, ki jih bo morala izpeljati, če ta hoče ali ne, sprejema nemški model. Lahko ga opredelimo kot eno od variant nemškega neoliberalizma, ki sploh ni lastnina. Državna lastnina v resnici še ne pomeni normalne strukture javne lastnine.

Mislite, da je pri nas dovolj pripravljenosti na spremembe?

Slovenska vlada ne razpolaga s prostorom, bi

komaj čakal, da bo dobil tržišče. Ljudje so, še posebej v birokratskem kolektivizmu, dobili vrednote, ki ne gredo skupaj niti z navadnim kmečkim gospodarjem, kaj šele s tržnim gospodarstvom. Navajeni so razmišljati samo o pravicah. Prav zdaj se vidi, kako se bomo okoli kolektivnih pogodb, za katere sploh še ni časa, ker nihče ne ve, kakšna je resnična realna cena dela. Prejšnji centri moči v družbeni nadgradnji niti ne pomisljajo, da bi se čemu odrekli.

Ni malo tistih, ki so prepričani, da nas lahko rešijo le tuji strokovnjaki.

Tujsi lahko zelo uspešno usposablajo naše strokovnjake, predvsem pri predstavljanju njihovih izkušenj. Zelo veliko nam lahko dajo na področju financ, politika pa seveda mora ostati naša stvar. Če reformatorji, pri čemer imam v mislih vse, od vlade prek podjetij do občin, ne bodo izkoristili razpoložljivih možnosti, ki obstajajo v institutih in na Univerzah, bo račun strastiško drag. Poznamo primere, ko domači strokovnjaki ugotovili diagnozo za domače bolezni, vendar jih ni nihče poslušal. Menim, da je treba institucije, ki želijo ostati v igri, finančno usposobiti in podpreti.

Zahodni strokovnjaki med drugim tudi svetujejo, da naj ne gremo prehitro v zasebnost.

Ne strinjamo se z njimi, ker menim, da so razmere pri nas močno nenormalne. Lastninsko reformo bi morali izpeljati po razmeroma hitrih postopkih. Bati se je, da bo še naprej prevladovala logika konvoja. Tuji strokovnjaki pozabljajo, da pri nas sploh še nimamo državne lastnine, temveč še držbeno, ki sploh ni lastnina. Državna lastnina v resnici še ne pomeni normalne strukture javne lastnine.

Državna lastnina je samo del javne. Če javne lastnine ne spravijo v skupno razmerje s celotno lastnino, na Zahodu je to praviloma pod petdeset odstotkov, toliko časa ne moreš voditi dobre ekonomske politike. Jasno je, da velik javni sektor izvaja močne monopolne pritiske.

Danilo Utenkar

Tudi pričujoče razmišljanje ne pretendirajo na analitično objektivnost; za kaj takega bi bilo potrebno neprimerno več časa in prostora. Je zgolj parcialni pogled iz enega od možnih zornih kotov, čeprav se seveda izpostavlja očitu o »pametnih generalih po bitki«. Toda edini namen tega dobromarnega razmišljanja je morda le prispevati kako misel in kako spoznanje v trenutku prepotrebne transformacije nekdanje v novo, spremenjenim razmeram prilagojeno Iskra, za katero trdno verjamem, da je skorajda nepogrešljiva v razvojnih naporih Slovenije za cilj enakovrnostno vključevanje in partnerstvo z razvito Evropo in svetom.

Iskra večeraj

Naprej — kaj je Iskra objektivno bila? Ali je bil to nekdanji »nacionalni mit«, vzor vsega »pametnega, naprednega in razvitega« (»orač ledine«) novim tehnologijam in vstopu v Evropo? Ali — kar je bolj ključno — je bil to res samostojni poslovni subjekt, ki je izvirno vzpostavil poslovne in investicijske odnose, prožil in izvajal razvojne projekte, realociral ljudi, znanje ter avtonomno tržili doma in v svetu, skratka, ki je imel vse atribute korporacijske velefirme?

V javnosti je bila Iskra zares največkrat pojmovana kot mešanica obojega — mita in čvrste korporacije. Le redki pa so hoteli verjeti, da je bila kot sozd v bistvu le odgovorna in materialno skorajda nefundirana tvorba, v kateri so njeni sestavni deli poveljali poslovno delu v tiste, v glavnem nematerialne »koordinativne« dejavnosti, ki so predstavljale nek povprečen interes vseh teh delov; le-ta pa je bil vsakdo leto »samoupravna gospodarska« manjši, bolj verbalen in bolj deklarativen. Od tod tudi številne večje neskladje med zahtevami zunanje okolja, kaj vse bi sozd Iskra moral narediti in med tem, kaj je v resnici mogel. Zato so bile tudi vse primerjave z drugimi, le navidez sorodnimi podjetji doma in po svetu daleč od stvarne resnice.

Iskra je bila enotno podjetje le kratko dobo v šestdesetih letih; zaradi notranjih strukturnih heterogenosti, ki so porajale teze o ekonomski neenakopravnosti subjektov v njej, se je morala že tedaj preoblikovati v Združeno podjetje z veliko avtonomijo posameznih tovar. 1974. leta pa je postalo že očito, da je potrebno v Iskri napraviti novo optimizacijo njene notranje funkcionalnosti, ki naj bi ji omogočila enakovrnostno tehnološko in tržno pozicijo med evropskimi in svetovnimi konkurenti ter partnerji. Predložil je bil koncept, ki je v daljnem vzoru korektil s strukturami velikih korporacij v svetu: koncept **branžnih divizij**. Osnova za njihovo formiranje so bile sorodne tehnologije, sorodno trženje in (ali) sorodne grupe proizvodov posameznih tovar ali skupin. Koncept takrat seveda niti v sanjah ni smel temeljiti na korporacijskih lastninskih — kapitalnih povezavah in optimalno profitnem investiranju; zato je ostajal na povezavah in optimalno profitnem investiranju; zato je ostajal na verbalni ravni »iskraške pripadnosti« in subjektivne zavesti »samoupravnih vodstev«. Ta koncept je izdatno posegel v dotedanjo samostojnost prejšnjih lokalnih »tovarn«, ki so imela že večinoma razvite temeljne reprodukcijske funkcije in službe ter ljudi v njih; le-te pa je pričela vedno bolj podgizati »samoupravna osveščenost« na podlagi Zakona o združenem delu ter le-tega spremljajoči politični »ogonjet«. Huda ovira je bil tudi geografski lokalizem. Koncept je namreč posegal navzkriž v Iskrine »bazene«, s tem pa tudi v dotedanje vplivne sfere lokalne politike. Te sfere so se pogosto čutile »degradirane« s preoblikovanjem dotedanjega »podjetja« oz. »tovarne« v tozd. Koncept šestih branž je tako že v začetku moral pristajati na kompromise in v posameznih branžnih bazenih so se znašli tudi potencialni »rogovji in vreči«.

Zamisli, ki ni imela lastniško-kapitalne podlage, je morala kmalu pristajati na teritorialne in še bolj na strukturne »samoupravne« kompromise; zato do selekcije in ranjanja proizvodnih programov in strukture zaposlenih v smislu dolgoročne optimizacije v večjem obsegu sploh ni prišlo; zelo malo programov je bilo npr. opručenih. Ob tem pa so se imperativno pričele pojavljati nove tehnologije mikroelektronike in računalništva; kazala so se nujne potrebe po kompleksnih sistemskih produktih, ki so pričeli objektivno terjati integralni razvojni, proizvodni in tržni pristop tako po **vertikalni** (od elementov do sistemov) kot po **horizontalni** (skupni razvoji

MILOŠ KOBE: ISKRA — MIT PRETEKLOSTI ALI RAZVOJNA PRILOŽNOST? (1)

POGREB IN POGREBCCI SAMOUPRAVNE KORPORACIJE

in skupna trženja sistemov ter v konsekvenci skupne kompleksne ponudbe). In Iskra je imela za tak pristop, ki je conditio sine qua non proizvodnje in ponudbe znanja, izredno lastne (ne avtarkične!) potencialne možnosti!

Toda — »prvi črvi dvoma so bili že vsajani«. Prišel je Zakon o združenem delu, ki je sprožil vse meje racionalnega razuma presegajočih plan narajaličnejše »samoupravne ritualne gladobe«, ta pa je trajala skoraj petnajst let. Bili smo priče in sodelavci nebrzdanega razmetavanja energije, časa, živcev in denarja zaradi ukvarjanja samih s seboj. Milijoni ur jalovih sestankov, diskusij in razglabljanj z notranjo politiko in zlasti z zunanjimi političnimi vrhovi in 14. nadstropju stolpnice in po vsej Iskri, ki so hoteli iz tržnivojskega sozda Iskra narediti vzorec, kako je treba »samoupravno organizirati« združeno delo v velikih proizvodnih sistemih ter s tozdi in dohodkovnimi odnosi zagotoviti uspešnejše neotdijljivih samoupravnih pravic delavcev ... itd., so si sledili iz tedna v teden v dolgih letih. Kmalu se je pričelo oznanjevanje avtonomije vrste subjektov znotraj sistema: Zmaj, Semč, grupa »ljubljanjskih« tozdov iz Elektromehanike, zahtevale JLA po specifični avtonomiji nekaterih DO. Hruja, razformiranje DO široke porabe itd. Vse to je postopoma privedlo do početvenja prvotnega števila DO ter do impozantne številke preko 100 tozdov. Nastal je že banalni

Povojni razvoj, ukrojen po postulatih in potrebah političnega pragmatizma, se je posebno močno odražal v t. i. velikih gospodarskih sistemih, torej tudi v Iskri. Ocenjevanje Iskre in polemiziranje o njeni krizi pa trenutno teče v obliki nenačelnih medijskih obstreljevanj, v ozračju stečajnih postopkov in groženj ter kreditnih restrikcij, ki tiščijo ob tla celotno slovensko gospodarstvo. Večina kritik in ocen pa ne izhaja iz nekdanjih okoliščin in takratnih pravil igre, ampak iz meril današnjega in jutrišnjega, bistveno spremenjenega gospodarskega sistema.

manj kot dvajsetino tega! Prav tako so bila združena sredstva za investicije razmeroma simbolična. Vsa plazma teh skromnih »strateških« sredstev, ki zaradi svoje majhnosti seveda niso dosegala stroške kohezivnega učinka, pa je bil podvržen absolutnemu konsenzu vseh DO oz. tozdu. Tovrstno usklajevanje na resornih kolegijih, komisijah in odborih, na kolegijih glavnih direktorjev delovnih organizacij, na delavskih svetih tozdi in DO ter končno na skupščini sozda je vsako leto terjalo več mesecev »samoupravnega sporazumevanja«. Tudi plasmaj banke Iskra, ki je plasilara predvsem kratkoročna sredstva, niso potekali mimo dogovorov vseh finančnih direktorjev DO — članic banke Iskra. Treba je tudi omeniti, da zaradi direktnih ali indirektnih notranjih odporov vseh zadnjih 15 let ni bilo mogoče vzpostaviti celovitega internega računalniško podprtega informacijskega sistema; ta je obstajal le v vsebinskih in strukturnih fragmentih ter parcialnih povezavah; zato so bile informacije, s katerimi je razpolagal poslovni odbor sozda pogosto kasne, nepopolne in zaradi odvisnosti od neformalnih kanalov tudi ne vedno objektivne. Podvajanje in celo multipliciranje posameznih razvojnih in proizvodnih programov se je množilo; vsak subjekt je utemeljeval svojo »neotdijljivo pravico« do avtonomnega programskega zakoličenja svojega dvorišča, na katerem je želel delati vse in zgolj z vidika lastne »optimalizacije«. Številni poskusi racionalne usklajitve so se zato prazniloma končali brez rezultata (npr. visokotemperaturna keramika, kondenzatorji za odpravo motenj, prostotprogramirani sistemi, procesni mikroracionalniki — nepovezano razvijani celo na starih mestih, napajalne nape, relaji itd.) Nič v sozdu pa ni imel ustrezne materialne moči za optimalno ekonomsko alokacijo programov na ravni sistema!

Iskra in družbenopolitično okolje: dvojni odnos

Seveda se vsakemu, ki ni obremenjen s slabimi spomini na nekdanja naša prizadevanja, da bi morda le lahko privallli Siziovo skalo če ne na vrh, pa vsaj tja, kjer se ni zvalila nazaj, zastavlja logično vprašanje: kako je družbenopolitično okolje gledalo na tak sistem, na tako nesmiselno razdelitev strateške moči v njem in s tem na njegovo grozljivo razvojno neučinkovitost? V odgovoru na to leži eden temeljnih, čeprav seveda ne izključni vzrok za sedanjo krizo Iskre.

Popolnoma je jasno, da sistem Iskrine relativne velikosti in pomena ter družbena oblastna struktura neizogibno interaktivno vplivata med seboj. Tudi drugje v svetu je tako, pa če so posamezne družbe še tako demokratične ter podjetniško-tržno liberalne; le način in metode medsebojnega vplivanja so drugačne. Problem Iskre in nekdanjih družbenopolitičnih vidov je bil morda najbolj, čeprav karikirano, izražen v sestavku enega od Iskrinih generalnih direktorjev, da

»je težko biti velika firma malega naroda«. Drug, žal nekarikiran sindrom pa je npr. dejstvo, da je bil v letih 1975 do 1986 vsak od treh generalnih direktorjev sozda Iskre že pred regularnim zaključkom mandate dobe »poklican« na drugo delovno mesto. Vsi trije pa so prišli iz vrst Iskre, in ne iz »zunanje politike«!

Ob razmišljanju o zgodovini Iskre, njene izgradnje in njenega razvoja se ni mogoče otrstati vtisa, ki ga predstavniki političnega vrha formalno seveda niso izražali: da je glede Iskre bila v družbenopolitičnem vzostvu Slovenije vedno bolj ali manj izražena dvojnost. Na eni strani je gotovo bilo hotenje, da bi bila Iskra po svojih dosežkih, tako razvojno-tehnoloških kot po dohodkih in še zlasti po izvozu, čim uspešnejša. Posebno pomembna družbenorazvojnega vloga ji je bila pamenjena pri izvajanju politike policentrične in disperziranega razvoja Slovenije in njenih regij. Iskra je to svoje »poslanstvo« izpolnjevala v malodane grandioznem obsegu. Izhajajoč iz Kranja in Ljubljane so se kot gobe po dežju oblikovale in razrašale nove tovarne: Gorica, Novo mesto, Šentjernej, Semč, Horjul, Blejska Dobrava, Sežana, Vrhnika, Makole, Bovec, Dobrepolje, Mokronog, Žužemberk in še vrsta drugih, da ne bi bil neobjektiven pri naštevaju, saj so mnoge od teh rodile spet nove, »sekundarne« obrate.

V takem razvoju pa so bile skrite tudi vse pasti, ki jih doperjanja prinaša, kot so ekstenzivnost in večna pomzjanje kvalitativnih investicijskih in obratovnih sredstev, s tem pa velika vezanost na posojila. Deset in večodstotne letne rasti skozi vrsto let pač ni bilo mogoče pokrpati iz lastne akumulacije. Posledica je bila rastoča in pretirana odvisnost od kreditov (kar je v zadnji dobi visokih obresti in restrikcij strahotno udarilo nazaj na gospodarjenje, objektivno ni mogla ustrezati prevelika kohezivnost, enotnost in s tem moč Iskre ter njenega »vrha«, saj bi se s prevč »centralizirano« strukturo, zlasti če bi bila še podprta z izdatnimi »centralnimi« materialnimi sredstvi, lahko izkazala kot neposredni konkurent pri delitvi oblastvene moči in vpliva v širši družbi!

Foto: Zoran Vojnitič

Taka razmišljanja so se, zavestno ali ne, izkazovala v omahovanju in zatikanju pri nekaterih temeljnih razvojnih odločitvah republiškega vrha v osemdesetih letih. Sloviti disputi o elektroenergiji, železarni in aluminijemskombinatu nasproti mikroelektroniki, telekomunikacijam in računalništvu, kakorkoli so jih nekateri že poenostavljali, so vendarle izdali usodno razpotje slovenskega družbeno-ekonomskega razvoja. In medtem ko so projekti razvoja surovinske in energetske strukture ob odkritih grožnjah z ustvarjenimi dobav in ob sistematičnem političnem lobiju dobili zeleno lico in denar po ne prav do kaja razjasnjenih (ne)formalnih poteh, so Iskrini projekti omenjenih temeljnih informacijskih tehnologij takrat pretežno obviseli v zraku. Prišli so sicer vsakokrat v ustrezne planske dokumente republike, toda pri operacionalizaciji teh t. i. »prioritet« je Iskra v glavnem večinoma naletela na nedoločeno mešanico zadržkov, formalnih in neformalnih ovir, zahtev po vedno novih verzijah elaboratov, pogodbenih garancijah itd., kot da bi slo zgolj za količinska povečanja proizvodnje na starih, utecenih tehnologijah, z že podpisanimi dobavnimi pogodbami in brez vsakih tveganj! Na ta način povzročeno investicijski zaostanek v letih 1980 do 1984 prav v teh tehnologijah pa je eden od pomembnih vzrokov za nedavna in sedanja kritična dogajanja pri njih! V tistih letih so bili tehnološki zaostanki še manjši, procesi prestrukturiranja bi bili takrat manj boleči in visokostrokovni kader je bil še razmeroma motiviran. Tako pa je bilo v primerjavi z razvojnimi tempom v svetu izgubljeno celotno tehnološko desetletje in s tem močno znižana naša »partnerska cena«!

2. JULIJ 1990: NEMŠKA MONETARNA UNIJA

»Stunde Null« kot huda ura, vendar kakor za koga

In nihče ni niti za hip podvomil o končnem uspehu... »Stunde Null« kot huda ura, vendar kakor za koga... In nihče ni niti za hip podvomil o končnem uspehu...

secu dni od maja do junija. Zato so takoj ustvarili poseben sistem socialne varnosti... Tistega dne, ko so ženske v Vzhodnem Berlinu preklinjale, ker se je kruh za štirikrat podražil...

Tistega dne, ko so ženske v Vzhodnem Berlinu preklinjale, ker se je kruh za štirikrat podražil, ko so delavci v Leipzigu grozili, da jih ne bo nihče odpuščal in ko je mednemško mejo zapustil še zadnji carinik... Nemčija, skupni trg z 78 milijoni kupcev, kakršnega ni v Evropi...

mu dražjo marko in ne njene slabitve v okviru EMS ali v primerjavi z dolarjem. Podobne probleme imajo danes Španci, katerim se kapital nenahne steka v domovino...

obratno) urediti tudi problem 10-odstotne inflacije. Navsezadnje poznamo v tem desetletju dva primera (ZDA, Velika Britanija) zelo uspešnih tovrstnih spopadov z inflacijo...

Darjan Košir

Brezposelnost in cene

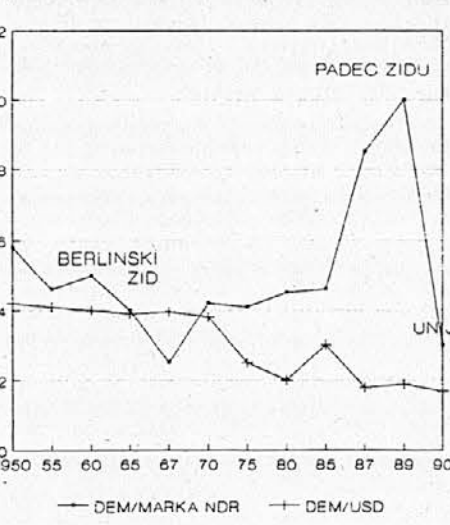
Stvar namreč resnično ni preprosta. Po nekaterih ocenah je danes v NDR 25 odstotkov podjetij, ki nikakor ne morejo obstati in jih bo treba nujno zapreti...

Konverzija denarja, obnova infrastrukture in javni dolg

Med dražimi postavkami unije je gotovo konverzija vzhodnonemškega denarja v zahodnonemški. Po menjalnem dogovoru...

re. Tako dr. Kaske iz Siemens govori o 200 milijardah mark, ki bi jih bilo treba nameniti za obnovu javne infrastrukture...

MARKA SKOZI DESETLETJA

položaj s presežki v plačilni bilanci in devizni rezervi izkristaliziral. Od te vsote naj bi 95 milijard zbrali z zadolževanjem...

Naslednja luknja, ki jo bo treba zakrpati, je vzhodnonemški javni dolg oziroma dolg javnega sektorja. Ta je po mnenju že omejenega DIW dosti večji, kot se Bonn dozdeva...

Kje bi vzel?

In kako namerava ZRN kriti to vrsto, ki naj bi letno, kot rečeno, dosegla okrog 40 milijard mark, v desetih letih skupaj pa 500 milijard? Za začetek povejmo, da ima ZRN trenutno 53,4 milijarde dolarjev letnega presežka v plačilni bilanci...

Huda ura, a ne za marko

Mnoge seveda skrbi, kaj bo sedaj z zaščitnim znakom zahodnonemškega gospodarstva, marko. Slišati je bilo še številne črnoledne napovedi o njenem padanju in razvedrovanju...

DVE NEMČIJI

Table comparing West Germany (ZRN) and East Germany (NDR) across various indicators: Površina, Prestolnica, Prebivalci, Delovna sila, Tuji delavci, Brezposelnost, Stopnja zaposlenosti, Bruto nac. proizvod, BNP/prebivalca, Struktura BNP, Izvoz, Denar v obtoku, Zunanji dolg, Proračunski primanjkljaj, Vojski, Delež gospodinjstev s, Cene.

Vir: Wall Street Journal

PROTIBEGUNSKI TERORIZEM NA ŠVEDSKEM

Raj za begunce je postal vice

Ko je v Malmöju požar uničil srbsko pravoslavno cerkev, ni se nihče pomislil, da bi bila lahko vzrok požara rasna nestrpnost. Potem je pogorela starodavna cerkev sv. Katarine v Stockholmu...

ni težko razumeti, da ljudje podpirajo Westbergov predlog, naj vlada omogoči zaposlitve vsem, ki hočejo delati. Oglasilo se je tudi že podjetje, ki je pripravljeno sprejeti večino čakajočih.

Srednjo in južno Švedsko je zajel val protibegunskega terorizma; ne mine noč, da ne bi počila bomba, ali da ne bi zagorelo v enem izmed bivališč, v katerem čakajo begunci na sklep o podelitvi političnega zatočišča.

in se je zato takoj zateklo še več družin v druge cerkve. Potem so cerkvene skupnosti začele zanje zabirati hrano, žimnice, odeje, prišli so novinarji in fotoreporterji in potem so časopisi vsak dan objavljali velike fotografije z izčrpnimi opisi vseh tegob.

Policijska tipa v temi, čeprav s precejšnjo gotovostjo domneva, da stoji za napadi ena izmed 30 ali 35 rasističnih organizacij, ki so v Švedski legalno registrirane (ker politiki menijo, da bi bila kršena svoboda posameznikovega izražanja in njegova demokratična pravica za organizirano uveljavljanje, če bi jih prepovedali).

Tu pa se je še enkrat pokazala birokratska okornost sistema. Ministrstva za priseljeniška vprašanja Maj-Lis-Löw je predlog takoj zavrnila, češ da bi bila začasna zaposlitev ponažanje beguncev na raven nekakšnih začasnih »gastarbajterjev«, kar je nehumano in nesprejemljivo. Razen tega se ministrstva boji, da bi bila zaposlitev razlog za neupravičeno upanje, kar bi samo še povečalo že tako prevelik naval beguncev na švedska vrata.

li), le 20% takšnih, ki so izpolnjevali zahteve ženevske konvencije o beguncih. Se pravi, da je velika večina prihajala z vseh strani sveta predvsem zaradi upanja, da jih tu čaka boljše življenje in da so jim vrata odprta na stežaj.

Gremo na Švedsko - tam se živi dobro

Pravzaprav je zanimivo, kako mit o neki deželi prodre med preprosto prebivalstvo po svetu z velikomozamudno. Toda ko enkrat prodre, se širi kot epidemija. In potem se zgodi, da se dvignejo na pot cele množice, zdaj bolgarskih Turkov, zdaj Albancev s Kosova, zdaj Romov, zdaj spet Etiopcev ali Irčanov ali ljudi odkod drugod.

Togost sistema povečuje nenaklonjenost do tujcev

Javna običila nasilje obsojajo. Pridružil se jim je tudi predsednik vlade Ingvar Carlsson, ki je storilec zalučal v obraz, da so strahopetci, ker se skrivajo v oklihu noči in se ne upajo svojega odklonilnega stališča, do katerega imajo sicer vsi državljanski pravico, javno braniti v institucijah, ki so jim na voljo.

Na rastoče nerazpoloženje prebivalstva vplivajo tudi finančni podatki, da Švedska izloča za svoje begunce iz proračuna 5 milijard kron, kar je toliko, kot nameni komisarjat Združenih narodov za 25 milijonov beguncev po vsem svetu. Razen tega povedo ti podatki, da je še poldrugo leto po izdobju odobrenem zatočišču večina beguncev še vedno odvisna samo od socialne podpore (ki je pri številnih družinih dostikrat večja od solidne plače), za dobro polovico vseh begunskih družin pa je ugotovljeno, da dobivajo socialno podporo tudi še po štiri letih bivanja na Švedskem.

Tudi to je treba reči, da vsa pojovna leta Švedska ni poznala begunskih taborišč. Vsa priseljenec je dobil stanovanje, o kakršnem mnogi niso mogli domi niti sanjati. Državni urad za begunce se vsako leto pogaja z občinami, koliko beguncev so pripravljene v tekočem letu sprejeti na svojem območju; zanje mora občina potem svojem stanovanju, vendar dobi stroške povrnjene iz zveznega proračuna. Prav tako dobi povrnjene stroške po občinah, ne morejo zapustiti stanovanj v zbirnih sprejemališčih, kamor zato spet ne morejo sprejeti novih priselencev...

Decembrski sklep je najprej prizadel približno 8000 bolgarskih Turkov, ki so že čakali v švedskih sprejemališčih. Ministrica Maj-Lis-Löw je tedaj povedala, da je trend pritožb takšen, da bi jih bilo verjetno že čez mesec nekaj deset tisoč in da Švedska ne more rešiti bolgarskega minšjinskega vprašanja na ta način, da bi se tristo ali štiristo tisoč Turkov priselilo na Švedsko. Dejansko je bilo pripravljenih teh ljudi tako naivno preprosto, da je bila potem zavrnitev strahotno šok, s katerim se niso mogli spriznati. Mnogi so namreč doma bradali vse svoje imetje. Prišli so z otroci, brati, s strici in taščami, ne da bi poznali švedsko ali vsaj en svetovni jezik, ne da bi vedeli, kje se bodo naselili in kaj bodo počeli; nekaj potovalnih torb in kovčkov je bilo vse, kar so imeli.

Verjetno pa je zadel v srčko problema vodja ljudske stranke Bengt Westerberg, ki je pozval vlado, naj vendar že spremeni toga dolčila, zaradi katerih se begunci ne smejo zaposliti, dokler čakajo na sklep o odobritvi zatočišča. Znano je, da jih večina čaka na takšen sklep po 9 mesecih, po leto dni pa tudi dlje, medtem ko oblasti poizvedujejo in prevetirajo navedbe. Ker tako v 150 begunskih sprejemališčih, raztresenih po vsej deželi, v brzdceju sedi 30.000 beguncev - ki jih domače prebivalstvo vsak dan gleda in se seveda žali, da država zapravlja denar davkoplačevalcev

Nekdanji raj za begunce je močno priprl vrata

Resnici na ljubo: dolgo vrsto let je bila Švedska med najbolj gostoljubnimi državami, zlasti v zlati dobi vzpona socialne države, tam med leti 1960-1980, ko je dejansko postala pojem za družbo socialne blaginje. Nedvomno je k tedanji gostoljubnosti pripomoglo tudi veliko pomanjkanje delovne sile. Naposled je bilo še leta 1989 med begunci, ki so prosili za politično zatočišče (in ga tudi dobi-

Kdor vsaj malo pozna pedantno natančnost švedskih oblasti, kajpada ve, da po poldrugem mesecu kljubovanju konec ni mogel biti drugačen, kot je bil. Begunec so vkrcali v avtobuse, ki so jih zaradi prejšnjih slabih izkušenj (dostikrat so iz njih pobegnili) med prevozom na trajektu zaklenili, na drugi strani pa so jih s plačano vozovnico do Bolgarije posadili na vlak.

Stockholm-London-Dubai - in nazaj - za prazen nit

Javnost je ob takšnih zgodbah sprva pretrese-na, potem samo še vznemirjena, na koncu pa že skoraj navaličana večnih begunskih problemov, brez katerih ljudem ne bi bilo treba imeti slabega občutka, da se nečesa krivi. Nekateri druge zgodbe pa ljudi naravnost razburijo, denimo tista o devetih Etiopcih, ki so jim oblasti odklonile politično zatočišče, ker so jim ga predtem že odobrili v Arabških emiratih in so begunci dopotovali na Švedsko z veljavnimi vizami te dežele. Po dolgotrajnih natezanjih in ugovorih se je policija naposled odločila za prisilni izgon. Enajst policajev v civilu je pospremil deveterico na poletu z redno letalsko linijo do Londona, od tam bi morali nadaljevati polet do Dubaja z letalom britanske družbe. Tu pa je prišlo do zapleta: begunci so se ulegli pred letalom na tla, rekoč, da ne gredo nikamor. Kapitan britanskega letala je odklonil, da bi sprejel na krov potnike, ki bi jih bilo treba vkrcati s silo. Tako so vsi skupaj, begunci in policaji, poletili spet nazaj v Stockholm. Čež nekaj dni je policija najela posebno čartersko letalo in skupina je vnovič poletela, tokrat direktno proti Dubaju. Ko so prileteli nad Dubaj, jim tamkajšnje oblasti naenkrat niso hotele dati dovoljenja za pristaneč - in so po mnogih urah spet prileteli vsi skupaj nazaj v Stockholm. Časopisi, ki gredo kajak vsaki stvari do konca, niso samo poročali o tem svoje-

vrstnem beguncem izkazalo, marveč so potregli tudi z račun, koliko vsa ta prepeljavanja stanejo. In spet je bil razlog več, da se je davkoplačevalcem stannilo pred očmi.

Brez Jugoslovanov seveda ne gre

Novinar Peter Kadhammar mi je pripovedoval, kako se je seznanil z Jugoslovanom Fatmirom Bahrijem, ki se je z avtobusom pripeljal iz Pristine. Pravzaprav je Kadhammar j obiskal Fatmirov odvetnik, kajti Fatmir se je jugoslovansko velikopotezno odločil, da bo svojo pravico do azila uveljavil po sodni poti, če ne gre drugače. Sploh se je stvari takoj po prihodu na Švedsko lotil velikopotezno: iz zepa je potegnil Kadhammarjevo vizitko kot kronski dokaz, zakaj si je med vsemi državami izbral ravno Švedsko. Pozneje se je sicer izkazalo, da je vizitko dal novinar pred sedmimi leti Fatmirovji sestri, s katero se je po naključju srečal na neki priveditvi v Parizu. Ampak očito si je Fatmir mislil, da je bolje imeti nepoznanega novinarja v neki deželi kot nobenega v neki drugi. Ko je Kadhammar priletel z letalom iz Stockholma v Kramfors in potem z rent-a-carom prisočil do begunskega sprejemališča pri Norrfällsvikenu, mu je Fatmir dejal: »Švedska je gostoljubna in humana država, prvi vas so begunci dobrodošli.«

Va vprašanje, kaj bo storil, če mu ne bodo odobrili azila, je najprej prisegel, da raje umre, kot da bi se moral vrniti na Kosovo, potem je ponavljal svoje poglaviti argument: »Jaz sem verjel, da vi sprejemate begunce.« Peter Kadhammar mu je potrpeljivo razložil, da se to počeli, da pa je vlada zdaj zaprla meje za vse, ki ne morejo dokazati, da so politično preganjeni.

»Vaša vlada ne ve, kako je na Kosovu,« je Fatmir potegnil iz zepa popisan list papirja: »Glej, tukaj je vse zapisano. Vaša vlada mora sama zvedeti za vse to...«

Novinar mu je še enkrat poskušal na kar najbolj preprosto način dopovedati, da je njegova vlada enako cinična kot vse druge na svetu, da tu ne gre za dejstva, marveč za politiko, in da Švedska čisto preprosto neče več sprejemati toliko beguncev kot prej. Zaradi nje se lahko vsi, ki jim to ni všeč, postavijo na glavo.

»Ampak, če bi ti to napisal v časopis, bi zaleglo...«

Fatmir, 30-letni begunec s Kosova, je v dokaz poklical svojho ženo, s katero sta skupaj pripotovala iz Pristine. Zunaj pred hišami je polnih upanja in zvedave pričakovanja čakalo na izid pogovora še 138 drugih Albancev...

Milan Maver

